

Törteneti előadása azoknak, melyek a Sarviz, Sio es Kapos folyovizek motsarjainak ... kisarittasara ... , elhatarztattak, törtentek es vegrehaj tattak. (Historica enarratio eorum, quae ad regulationem fluviorum Sarviz, Sio et Kapos ... instituta, gesta, ac peracta habentur) (etc.) (hung. et lat.)

Pozsony 1825

Signatur: 164961-D

Barcode: +Z137178308

Zitierlink: <http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ137178308>

Umfang: Bild 1 - 22

Nutzungsbedingungen

Bitte beachten Sie folgende Nutzungsbedingungen: Die Dateien werden Ihnen nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke zur Verfügung gestellt. Nehmen Sie keine automatisierten Abfragen vor. Nennen Sie die Österreichische Nationalbibliothek in Provenienzzangaben. Bei der Weiterverwendung sind Sie selbst für die Einhaltung von Rechten Dritter, z.B. Urheberrechten, verantwortlich.

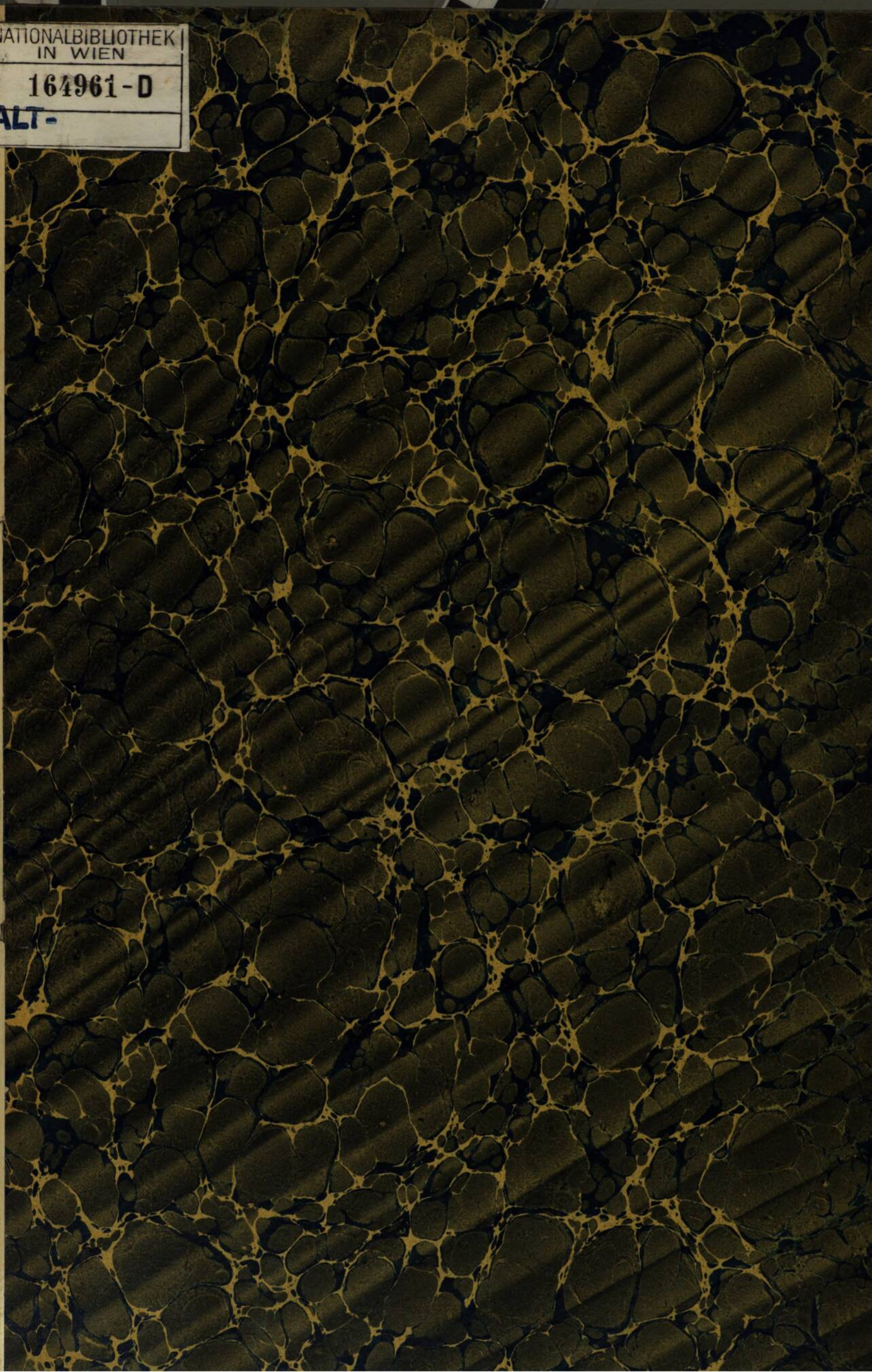
Hinweis: Das Dokument enthält hinterlegte Textdaten, die eine Suche in der Datei ermöglichen. Diese Textdaten wurden mit einem automatisierten OCR-Verfahren ermittelt und weisen Fehler auf.

NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN

164961-D

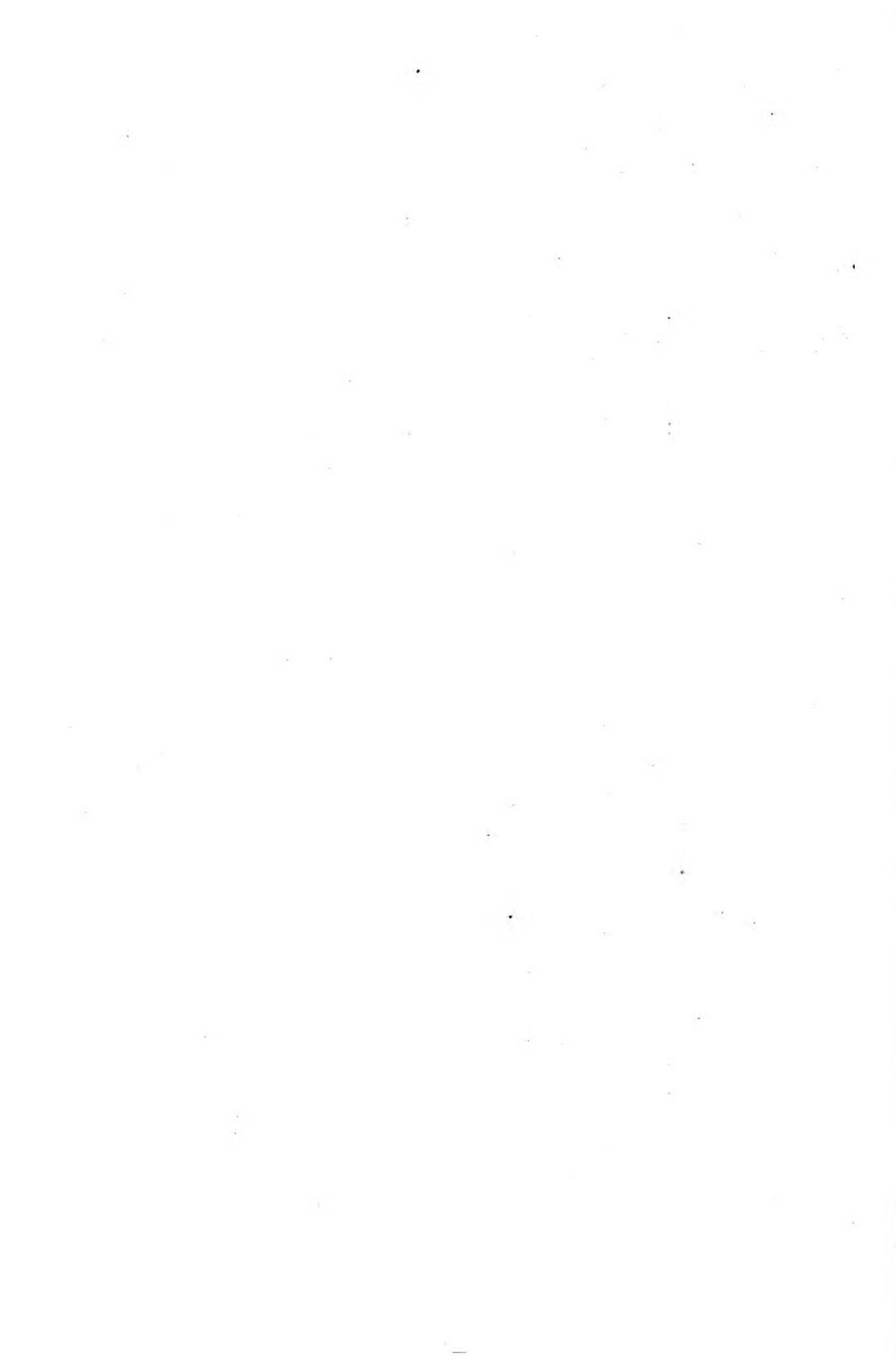
ALT-

164961-D

Történeti Előadása

Historica Enarratio

Azoknak, melyek a' Sárvíz, Sio és Kapos folyóvizek Motsárjainak kívántt sikerrel téendő kiszáritására, az erre kegyelmessen rendeltt Királyi Biztosságnak igazgatása és intézetei által elhatározottak, történtek, és végre hajtat-
tak; és a' miket azon Királyi Biztosság, Pest, Tolna, Baranya és Bács Vármegyékben a' Duna' folyásának megigazítására elkezdet, és végzet; — a' melly egyszer'smind az ezen tárgyakkal való bánásnak módját magában foglalja.

Eorum, quae ad *Regulationem Fluviorum Sárviz, Sió et Kapos*, ad optatum effectum deducendam, sub moderatione et mediantibus *Dispositionibus* eatenus altissime ordinatae Commissionis Regiae instituta, gesta, ac peracta habentur; quae item per Eandem Commissionem Regiam ad regulandum in Comitatus Pesthiensi, Tolnensi, Bácsiensis et Baranyiensi Danubium suscepta, superataque sunt; una rationem observatae in his Oeconomiae exhibens.

Azon tavak és motsárok, melyeket a' Sárvíz, Sio és Kapos folyóvizek okoztak, több, nevezetessen pedig, Veszprém, Fejér, Tolna és Somogy Vármegyékben mint egy tenger kiterjedve századoktól fogva a' földszínét elborították, a' melly e' szerint tulajdonossainak más egyéb hasznót nem adott, mint az imitt amott termett nádnek jövedelmét; e' mellett pedig ártalmas kigőzölgései által külömbféle betegségeket szülvén, a' körül lévő több mint 120 határok lakossinak egészségökre nézve legszomorúabb következtetéseket okoztak. Hogy tehát ezen eddig csak nem haszontalan táj az embereknek hasznosabb gyümölcstök termésére alkalmatossá tétessék; és hogy annyi emberek egészségének ezután inkább fenntartására szolgáljon: már amaz elfelejtethetlen Királyné Mária Theresia 1772-dik esztendőből fogva annyi szorgalmát oda fordította, és ezen tárgyat e' dologban jártas férjfiakra bizván, mindenek előtt a' Sárvizi bozóttság kiszáritásáról gondoskodott. Így az ő ditsó, és e' nagy Fejedelemnek példáját követő Felséges Örökösseinek Uralkodása alatt Királyi Biztosok neveztetek; a' kik, ámbár többféle tzélerányos intézeteket tettek, és az érentett letsapolás végett több helyeken a' tsa-

Paludes et Stagna per Fluentum Sárviz, Fluvios item Sió et Kapos producta, per compluresque Comitatus, signanter autem Veszprimensem, Albensem, Tolnensem, et Sümeghiensem maris instar diffusa, a seculis terras obtegebant, nullum alium Dominis earundem fructum, quam quem ex desecta in iisdem hic et ibi crescente arundine capiebant, reddentes; ad haec vero mephiticis evaporationibus suis diversi generis morbos generando, pestiferum in valetudinem adjacentium plus quam 120. Locorum intolarum effectum exerebant. Ut proinde tum Plaga haec hactenus fere inutilis, utilioribus humano generi fructibus ferendis idonea reddatur; tum vero, ut sanitati tantorum hominum deinceps commodius servandae subveniatur: jam pergratae reminiscendae Regina Maria Theresia ab Anno inde 1772. maternam suam in id solitudinem converterat; delatoque Viris rerum gerendarum peritis negotio, exsiccationi ante omnia Sárvizianarum paludum curas impendebat. — Hac ratione nominati fuere sub glorioso Ejusdem et Augustissimorum Successorum Ejus, exemplum magnae hujus Principis sequentium Regimine, Commissarii Regii; qui licet plurimas in rem ac-

tornák vájására igen sok munkát fordítottak legyen, mindazáltal a' tzelhoz nem is közelíthettek, annál inkább aztat el nem érheték tsak azért is, hogy minden Vármegye a' kebelebeli Földes Urakkal (a' kik tudniillik e' munkához közöket tartottak), a' többtől elválva, egyedül magáért (egyet nem értvén más Vármegyékkel) dolgozott ezen kiszáritáson. Onnan következet az, hogy azon Földes Urak, kiknek határában a' mondott posványos táj feküdt, és az illető Megyék, sok költségnek kiszórása után is, igyekeztek, és még téendő munkájoknak szerentsés foganatjáról eltsüggedvén, ezen hasznos és fontos száritásbeli munka eránt mutatott előbbi hevőkben egyszerre hűlni kezdettek, még valahára Ő Cs. Királyi Fő Hertzegségének, máig is szerentséssen szintűgy mint ditsőségessen hivatalát viselő, és az Ország minden Rendjeitől szeretett Nádor Ispány Urunknak gondoskodása, a' ki tudniillik, szivére vévén ezen annyi sok Földes Urak' hasznára, úgy szinte a' köz jóra és a' Nemzet ditsőségére tzelozó kiszáritó munkákat, az egész Sárközi tájékat, nem gondolván az útazásnak terhes és fáradságos voltával, a' hely színén személyessen megvizsgálni nem sajnálta, ezen alkalommal meglevén a' nagyobb serénység' felébresztésére szolgáló újabb eszközöket, és a' munka tzeljának inkább megfelelő bánásnak útját felfödözvén, a' fent megírtt 's észre vett lanyúságnak böltsen eleit vette. — Ő Cs. Királyi Fő Hertzegségének tudniillik, kegyes bátorítására, a' Nagy Méltóságú néhai B. Podmanitzky József Úr, mint akkori Királyi Biztos, 1810-dik esztendőben öszve hívta mint a' Sárközi birtokos Földes Urakat, mint azon Vármegyéknek, mellyekben ezen birtokok feküsznek Képvisező Küldöttségeit; kik ugyan azon esztendei September 11-kén Simontornya Mező Városában öszvegyülvén, a' következő munkálódásoknak olly alapot vetettek, mellyre az alól írtt, mindjárt következő esztendőben Királyi Biztossá nevezettve, támaszkodván, a' reá bizott hivatalában nem tsak szerentséssbben előre mehetett, de aztat ez ideig, úgymint 14 esztendők elforgása alatt kívántt sikerrel folytathatta, sőt el is végezhetette; és mivel ezen vizi igazítás talpúl szolgál

commodas Dispositiones fecerint, et permultas etiam Operas fine effectuandae praeattactae exsiccationis in fodiendos Canales in diversis Locis converterint: scopo nihilominus nec appropinquare, eo minus potiri poterant, vel ideo, quod diversi Comitatus cum gremialibus Dominis Terrestribus ad Opus concurrentes, singulus pro se solum (non habita cum aliis Comitibus Cointelligentia) labores ad Exsiccationem hanc peragi fecerit. Unde evenit, quod Domini Terrestres, in quorum Possessorio dictae paludosae Plagae constituebantur, et ipsae Jurisdictiones has gremio suo comprehendent, post profusas multas licet expensas, de felici conatu et laborum porro impendendorum exitu desperantes, zelum pro effectu tam gravis tamque utilis Operis hujus exsiccationis praehabitu prorsus remittere coeperint, dum tandem providentia Serenissimi Domini Caesareo Regii Principis et Archiducis, hodieque feliciter non minus ac gloriose fungentis, ac ab universis Regnicolis peramati Regni Palatini, qui prae viae, labores fine praefatae Exsiccationis pro tantorum Dominorum Terrestrium emolumento non minus, ac pro bono ipsius Publici, gentisque gloria susceptos sibi cordi sumens, totam Sárvizianam plagam, postpositis quibusvis itineris incommoditatibus et fatigiis, facto ad faciem Loci Exitu; perlustrare nihil dubitavit, observato hac occasione praeattacto tepori, adinventis novis rursus activitatis mediis, et detecto Operis scopo magis correspondentem instituendi modo, sapienter obviatum fuisset. Sua nempe Serenitate Caesareo Regia benigne animante, anno 1810. convocati sunt per eorum fungentem Commissarium Regium Excellentissimum Dominum Liberum Baronem Josephum condam Podmaniczky, omnes in Sárvizio possessionem tenentes Terrestres Domini, et Comitatum, quibus Tenuta haec ingremiata erant, repraesentantes Deputationes; qui Die 11. Septembris ejusdem anni in Oppido Simontornya congregati, basim subsequarum Operationum eam constituerunt, cui Infrascriptus sequenti mox anno in Commissarium Regium Sárvizianae hujus Regulationis altissime de-

gál a 'Sio' és Kapos folyóvizek igazításának is, ebben, minthogy ez is utóbb reá bizattatott, szinte szerentsés foganattal eljárhatott. Mert, a' mint fellebb mondatott, midőn az előtt külön a' Vármegyék, és az illető Földes Urak is külön válva, határaikban magányos kényők 's ön hasznok szerént dolgoztattván, a' köz hasznúztól eltávoztak, és inkább magányos hasznokat keresték volna, a' fent megírt Simontornyai Gyülekezetben abba egyeztek meg: hogy a' Sárviznek igazítását, az egész Sárvizi bozót-ság' kiszárításával együtt, egy egésznek vegyék, és ezen egész javításnak végre hajtására minden illető Földes Urak ezen igazítás alá esendő birtokaiktól köz szerű segedelemmel járuljanak.

Ez lévén talp igazságul 1811-dik esztendőben, midőn az alól írt dolgozni kezdett, végképpen megállapítva, minden Sárvizi Földes Urakból, ámbár azok ezen vízi igazítás alá esett földjeiket külön Vármegyékben bírják, Egyesülés vagy Társaság támadott, melly, valahányszor arra szükség volt, az illető [Vármegyék] Küldöttjeivel, az alólírt elől ülése alatt öszve ült, és a' melly ilyenképpen a' közös tételre és közös kötelességre ügyelvén, hogy mind e' kétőnek jól megfeleljen, már az említett Simontornyai Gyülekezetben tett szerződéssel szorosabban öszve tsatolkodva, minden tagot egyaránt kötelező rendszabásokat szerzett, mellyek a' Királyi Biztosságot olly állapotba tették, hogy serény buzgósággal, és akármelly fáradozást nem kémélvén, ezen nagy munkában kívántt előmenetellel dolgozhatott, és azt minden akadályok 's nehézségek mellett is elvégezhetette. Mert ezen rendszabások szerint:

1-ör Minthogy több Földes Urak a' mint előre botosájtatott, némelley' előmunkákat, kiki a' maga birtokának kiszárítása végett, már tettek; és az illyes ásásokat némelleyek a' magok javára beszámlyáltattni kívánták volna; azonban

denominatus innixus, in delata sibi hac Provincia non tantum felicius progredi, verum eandem in praesens usque tempus, per decursum videlicet 14. annorum, optato cum effectu continuare, imo effective definire; ac cum haec Regulatio fundamentum Regulationis quoque Fluviorum Sió et Kapos constituerit, huic, dein sibi delatae, perinde felici cum successu vacare potuit. — Cum enim antea, uti praemissum est, singulus Comitatus et respective singuli Domini Terrestres in suis Territoriis pro suo genio et utili labores institui curantes a scopo communis emolumenti recesserint, et quique eorum suum potius privatum commodum quaesiverit: praefato Simontornyensi Concursu in eo coalitum erat, ut Regulatione Fluvi Sárviz, omniumque Sárvizianarum paludum exsiccatione pro uno toto assumpta, ad totius hujus effectuationem omnes concernentes Domini Terrestres, juxta proportionem Tenentorum sub Regulationem hanc cadentium concurrant.

Principio hoc anno 1811., dum Infrascriptus fungi coepisset, ultio constabilito, enata est taliter omnium Dominorum Terrestrium Sarvizianorum, in diversis licet Comitatus Tenuta Regulationi huic obnoxia habentium Unio, sive Societas, quae quoties necesse fuit, cum respectivorum Comitatus Deputatis Conventus sub Praesidio Infrascripti celebrabat, et quae hac ratione communem scopum et communes Obligationes habendo, ad his debite satisfaciendum, jam sub praefato primo Simontornyensi Concursu inito Compromisso mediante arctius devincta, Statuta omnia Membra aequaliter obligantia condidit; quae Commissionem Regiam ad eum posuere statum, ut addito indefesso zelo, nullisque parcendo fatigiis, tanto Operi optato cum successu incumbere, idemque hactenus, non obstantibus haud paucis impedimentis, et difficultatibus, terminare potuerit. Statutis enim his conformiter:

1-mo. Cum complures Domini Terrestres, anteceder jam, uti praemissum est, nonnulla opera, fine exsiccationis praesertim Tenentorum suorum instituerint, laboresque idmodi nonnulli sibi pro bono imputari optassent,

által látván azt, hogy annak kikeresésében, a' mi azon dolgoztatásból a' Királyi Biztosságbéli munkák' hasznára és elősegítésére háromlott, igen sok, alig meggyőzhető nehézségek származandók lennének: mind az ilyen nehézségek eltávoztatásáért, az említett Földes Urak az előbbi okból, az ő javokra téendő minden beszámolásról önként lemondván, a' Sárvisi birtokaikat, a' mellyekben előre dolgoztak, mint a' többieket, a' javítás terhének viselésében egyenlő számolás alá vétetni megengedték; és így minden munkákra nézve előfordúlható követelésekről, ha bár azok a' köz munkálódásnak hasznára voltak is, lemondottak annál örömöstebben, mivel a' már kész tsatornák is a' nagyobb tökéletesség hozzá járultával, mind a' könnyebb fentartásra, mind a' legbizonyosabb foganatra nézve, minden időre állandókká tétetni fognak. Azon birtokokra nézve tehát egyenlő számvetést tartván; nem különben

2-or Mivel a' Sárvisi lapály kiterjedésében némelly egész Szigetek, régtől fogva magossabban feküdvén, szóna termésre és legelőre szolgálhattak ugyan, de azoknak használása nem könnyen eshetett meg, minthogy a' bozótság és a' vizek, a' hozzáférést akadékoszá és a' gazdasági művelést nehézzé tették; mint azért tehát, mint a' széleiknek bizontalansága miatt, és különösen azért, hogy az ezekre nézve támadható kivételek a' közös munkát igen hátráltatták volna, ezek a' bozótokkal egyenlő fizetési számvetésre vétettek fel.

3-or Minthogy minden szükséges pillanatban a' Földes Urak Gyülekezete nem tartatott, mindazáltal hogy a' Társaság minden munkabéli körülállásokról, és tettekről folyvást szükséges tudományt vehessen, és arról, hogy az ő tudta nélkül semmi nem történik, mindenkor meggyőződve lehessen: mindennek előtt szükségesnek találtatott, hogy az említett Földes Urak magok közül egy Fő Képviselőséget állítsanak fel, melly fel is állíttatván, abba minden Vármegyéből Tagok vetettek fel, a' kik közül egyik Elölülőnek választott. Ezen Fő Képviselőség a' munkának eleitől végéig, a' hányszor szükség volt, össze ült, és minden

Ülé-

perspecto eo, quod in eruitione ejus, quid ex omnibus iisdem laboribus pro utili et emolumento Operationum Commissionarium cesserit, permultae vix superabiles difficultates oboriturae forent: ad evitandas omnes hujusmodi difficultates, memorati Domini Terrestres sponte, ab omni, praevio e fundamento sibi pro bono instituenda imputatione supersedentes, Tenuta sua Sárviziana, in quibus nempe praevios exsiccationales labores peregerunt, aequali cum reliquis ferendi regulationalis Oneris calculo subjicienda admiserunt; omni que taliter relate ad praevie peractos labores formandae praetensioni, etiamsi hi Operationi utiles fuerint, tanto libentius renunciarunt, quod ipsi praeexistentes Canales, accedente majore perfectione, tam quoad faciliorem Conservationem, quam quoad certissimum effectum, in omne tempus stabilitatem consecuturi sint. Relate proinde ad Tenuta illa aequali Calculo observato; non absimiliter

2-do. In extensione plagae Sárvizianae praeexistentes nonnullae integrae Insulae, licet parando foeno, pascuoque pecorum servire potuerint, ex quo earum usus tum ob impeditum per arudineta ac aquas accessum, difficilemque Oeconomicam usuationem, tum ob mutabiles inundationis earundem limites, debitum fieri nequivisset, et signanter, quia exceptiones eatenus formandae laborem operationalem summopere remoraturae fuissent, perinde ad aequalem cum arundinetis solutionis Calculum assumptae habentur.

3-tio. Cum in omni necessitatis momento Concursus Dominorum Terrestrium celebrari non potuerit, ut tamen Societas de omnibus operationalibus adjunctis et gestis necessariam notitiam constanter habere, de eoque, quod nihil sine ejus scitu agatur, semper convicta esse possit: necessarium ante omnia ad inventum erat, ut per memoratos Dominos Terrestres e medio sui Centralis Deputatio deligatur, ad quam effective electam Membra ex omnibus Comitibus assumpta, ac unum Membrorum horum pro Praeside ejusdem constitutum est. Centralis Deputatio haec demum ab exordio usque finem Operationum perseverans, quoties

neces-

Ülésében az előfordult dolgokról Jegyző-Könyvet vezetett; a' mester-emberekkel, és árúsokkal minden egyezéseket kötött, a' munkabéli pénz-tárra fizetéseket útasított, és így az alól írottnak mint egy jobb kezűl szolgált.

4-er A' kiszárittandó Sárvides birtokoknak mekkoraságát holdakra osztván, az rendeltetett, hogy az olyan holdaktól valamellyik határban azokon által tsatorna akár húzattatnék, akár nem (minthogy egyenlő volna mindenkire nézve a' jövőendő haszon, akár merre húzatnék a' Vizmérői ösméretek szerint a' tsatorna) a' munkára szükséges költségek az erre kirendeltt Bévevők által beszédettvén, és számadások alá vetettvén, fizetessenek: így az illetén terhek viselésének azon szere találtatott fel, hogy a' ki mennél többet bír a' Sár rétében, annál többet fizetni tartozzék. E' szerint a' mondott holdakra több ízben történt kivetéséből a' költségeknek, minden valóban kiszáritt hold összessen 15 for. 48 xrbán Váltó Tzedulában került. Megszerezvén tehát e' szerint a' kiszáritásnak költségeit,

5ör A' munkásoknak kívánt számmal a' Vármegyék által léendő kiállítása úgy ígértetett meg, hogy azok megyéjük kebelén kívül dolgozni ne tartozzanak, és munkájoknak árát úgy vegyék, a' mint ez minden Vármegyében az aratóknak és kaszásoknak meghatározandó lészen, és valóban e' szerint időről időre ki is állítottak, még pedig úgy, hogy a' munkára alkalmas úgy mint tavaszi, nyári, és őszi időben (kivéven még is az aratás idejét), minden Vasárnap új munkások jelentek meg, és egész héten, még a' más jövők által a' következő Vasárnap fel nem váltattak, dolgoztak. Mivel továbbá a' munkásoknak egész esztendőre szükséges mennyisége előre számba vétetett, és a' Vármegyéknek jókor tudtára adatott, a' kik így azoknak számát ösmérvén megyebeli lakossáiknak házaikra úgy szokták azt felosztani, hogy közel minden 20-dik ház hetenként egyet, a' másik héten ismét másik ház egy munkást, és így tovább küldeni tartozott: következett, hogy ezen rendtartással mind egyik ház esztendőt

necessitas aderat, consedit, singulaque Sessione Protocolum de occurrentibus negotiis duxit, Contractus omnes cum Opificibus et admodiatoribus stipulavit, omnes item ad Cassam Operationalem assignationes fecit, sicque Infrascripto alteram sese quasi manum exhibuit.

4-to. Extensione tenutorum Sárvizianorum exsiccationi obnoxiorum ad jugera reducita, eoque, ut ab idmodi jugeribus in quibusvis Terrenis, sive nempe per haec Canalis duceretur, sive non (cum hic quacunq, cohaerenter tamen ad hydanlica principia ducendus in omnes aequaliter dimanaturum producturus esset emolumentum) existentibus, sumptus ad Regulationem necessarii, per constitutos hoc fine Perceptores incassandi et manipulandi dependantur, determinato, proportio ferendorum idmodi sumptuum ea adinventata erat, ut, quo quis piura in Sárvizio Jugera possideret, eo plus sumptuum ferre teneretur. Hinc factis iteratis vicibus Expensarum in dicta jugera Repartitionibus, sumptus hi pro singulo effective jam exsiccato jugero ad flnos 15. crucigeros 48. VV. assurrexerunt. — Praestabilito itaque hoc modo Regulationis fundo, —

5-to. Operarii, quali numero desiderabantur, per Comitatus ita, ut iidem ad labores in gremio Comitatus sui, non vero extra hunc laborare teneantur, Mercedemque, qualis in singulis Comitatus per Limitationem messorum et falcatorum annue defigenda esset, obtineant, statuendi appromissi, effectiveque de tempore in tempus statuti exstiterunt, ita quidem, quod tempore ad labores hos idoneo: verno videlicet, aestivo, et autumnali (exceptis tamen Messis temporibus) omni die Domini novi comparuerint, et per totam hebdomadam, donec quippe per succedentes subsequo die Domini alios commutati fuissent, laborarent: Unde, cum necessitas Operariorum pro toto anno praevis calculata, Comitatusque cognitum sibi hac ratione numerum in Domos ingremiatorum Colonorum ita adrepartiri consuevisent, ut e 20. circiter Domibus una hac hebdomada, alia vero altera hebdomada, et sic porro, unum Operarium mittere debuerit, evenit,

dőt által csak egy munkást, és nagyobb szükség kivántával legfellebb kettőt egy hébéli munkára állított ki légyen.

6-or Mivel az ásandó tsatornáknak egész munkája, eleinte mindjárt köb-ölek szerint vétetett számba, tapasztaltatott pedig, hogy két köb-ölnyi földet a' tsatornából egy ember hat nap alatt könnyű, fáradsággal kiáshat: a' munkások bére is a' megírt módon a' Vármegyéktől meghatározva lévén, köb-ölek szerint azoknak úgy fizettetett, hogy a' ki hetenként két köb-ölnyin felül ásott, ez is annak hasonló számolás szerint kipótoltatnék, így, ha egy napi hért a' Vármegye 3o xra határozott, két köb-ölnyt egy héten kiásó munkás 3 ftot, ha pedig 3 köb-ölnyt ásott volna, 4 for. 3o xrt nyert fizetésül. Ezeken kívül voltak napszámosok is, a' kik különbféle köb-ölben nem számálható készülteken dolgoztak, a' kik ezért a' Vármegye által az előbbi módon megállapított napi hért húztak. Megszolgált béröknek pedig egy része fejenként egy forint körül számlálva, hogy jobban élhessenek elő pénzül Szerdán, a' hátra lévő része pedig Szombaton az ásott földnek, a' Földmérők által lettköbi kimérése után, mindnyájoknak szokás szerint kifizettetett. Hogy pedig ezen fizetés annál pontosabban mennyen, és a' munka menél jobb renddel történjen, az egész olyan ásandó tsatornának hossza részekre, *figuráknak* nevezete alatt, osztatott fel; mellyeknek mindenike 10 öles volt hosszában, és sor számmal jegyeztetett meg. Mivel azomban minden olyan osztályban a' nehezebb vagy könnyebb munkához képest 10 vagy 20 dolgozók állítottak be, egyszer'smind egy azok közül a' rendre és Társainak munkájára vigyázó Birónak választott; a' ki, mivel minden munkásokat különbféle és pedig a' legjobb minéműségű fa és vas szerszámokkal a' Királyi Biztosság felkésztett, azokat mindjárt eljövételökkor magának és Társainak részére által venni, azokra gondot viselni, azokért jót állani, és Szombaton munkája végeztével vissza adni tartozott; és a' ki eljövetelekor a' néki adatott osztálynak sor számmal jelelt nyomtatott levelét kezéhez vette, melly-

quod observato hoc ordine, quaelibet Domus per annum unum solum, et necessitate majore exposcente, ad summum duos Operarios, ad labores hos pro una tantum hebdomada praestiterit.

6-to. Cum totus fodiendorum Canaliculorum labor initio statim, juxta Orgias cubicas calculatus fuerit; duas vero Orgias cubicas effodiendi Canalis unum Virum per sex dies facili negotio perficere posse ex praxi constiterit: merces quoque Operariorum per Comitatus praescripto modo defixa, ad Orgias cubicas reducta, Operariis ita soluta habetur, ut qui supra duas Orgias cubicas per hebdomadam perfecit, id eidem pari calculo compensatum fuerit; — qua ratione, si per Comitatum diurna merces a cruciferis 3o. determinata fuit, duas Orgias cubicas per hebdomadam perficiens flnos. 3, si vero 3 Orgias perfecisset, florenos 4. cruciferos 3o. mercedis titulo percepit. Fuere tamen alii quoque Operarii, qui diversos apparatus labores ad cubicas Orgias calculari nequeunt peregunt, quive ideo praevio modo per Comitatus defixam diurnam mercedem receperunt, omnes autem partem mercedis, pro singulo circiter per florenum unum computando, anticipative, ut meliore victu providerentur, diebus Mercurii, residuum autem partem diebus Sabbathi, post peractam per Geometras laboris cubicam mensurationem, percipere consueverunt. Ut vero exsolutio haec tanto accuratius institui, et labores eo meliori Ordine peragi potuissent, totus idmodi fodiendorum Canaliculorum labor in partes Figuras nominatas, quarum singula 10 Orgias in longitudine importabat, et suo quaeque numero notabatur, dispescitus est. Cum autem ad singulam idmodi Figuram pro ratione majoris vel minoris laboris decem usque viginti Operarii appliciti fuerint, simul ex iisdem unus Judex, ordini et labori sociorum suorum invigilaturus constituebatur, qui cum omnes Operarii necessariis cujusvis generis tam ferreis quam ligneis, et quidem optimae qualitatis instrumentis per Commissionem provisi fuerint, haec sibi cum adventu statim pro se et sociis resignata, recipere, eorundem curam gerere, praesens cavere, ac finito diebus Sabbathi labore, talia restituere tenebatur; quive cum adventu suo Schaedam numero Figurae sibi assignatae no-

mellyre azonnál Hetfőn az egy csoportban dolgozók száma, és osztályokba való beállításoknak napja felirattatott, Szombaton pedig a' vajúás, melly azon osztályban történt, a' Földmérők által kimérettetvén, a' végzett munkának mennyiségéhez képest, annak szabott árával feljegyeztetett, és ezzel a' fizetésre útasítottatott, e' szerint egyedül és nem másképpen megérdemlett bére magára és Társaira, (lehúzván a' Szerdán felvett előpénzt), a' munkabéli pénztárnak Bévevőjétől, ott a' munka' helyén szokott kifizettetni. A' Bévevő hivatal pedig ugyan azon levelet nyugtató helyett számadásához kaptsolván, ez illy formán mindenkör jó rendben és tellyes világosságban vezetve, a' munkásoknak járó fizetés pedig nyilvános és folyvást jó állapotban volt.

7-er Azon tzelből, hogy a' munkásokat hiánosság nélkül és annak idejében a' Helységek kiállítsák, és hogy mind munkájoknál, mind a' meg érdemlett bérök kifizetésénél, a' szükséges jó rend megtartassék, az illyes munkásokat küldő minden Vármegyéből adattak rendtartó Biztosok, a' kik Megyéjéktől vett útasítás szerint, a' munka helyén, még ez tartott, jelen lévén, arról gondoskodtak, hogy a' munkásokat a' Helységek hiánosság nélkül és jökor küldjék, erről Jegyző-Könyvet vezettek, a' hátra maradt munkások számát helyre állították, és minden a' kifizetett bérét a' munkás általvette, vigyáztak arra, hogy mindenik a' maga jarandóságát az útasítás szerint pontosan megnyerje, és minden zavarodás eltávoztassék; és úgy Vármegyéjüket, úgy mint a' kiknek jelentéseiket annak idejében beadni szokták, az adozó-nép' bérének tellyes és valóságos, időről időre történt kiszolgáltatásáról bizonyossá tették; e' mellett azon munkások között, a' bátorságos rendet fen tartották, 's azért a' munkabéli pénz-tárból napi fizetést húztak. Végre

8-or Minden Sárvizi Földes Urak, a' vizi igazítás alá jött tájékban, még ott tartana a' munka, a' bor-mérés és mészár-szék igazának gyakorlásáról lemondottak; a' honnan lett meg az, hogy mivel mindennémű italt mérni, húst,

notatam, typis impressam, vulgo Parthie-Zettel dictam, in qua statim die Lunae laborum illius Figurae numerus, et illocationis tempus, suis in Rubricis inscribatur, recipiens, postquam ad eam die Sabbathi, excavatione nempe in Figura illa facta per Geometras remensurata quantitas peracti laboris, ac huic commensurata, merces inscripta, et respective assignata fuisset, penes eandem unice, et non secus, taliter promeritam mercedem pro se et sociis suis, defalcata die Mercurii percepta anticipata, a perceptoratu Cassae operationalis levare in facie loci solitus est. Perceptoratu vero schedam illam in vicem Quietantiae Rationibus adnectente, hae constanter in bono ordine pleneque claritate ductae, solutiones autem operariis competentes in evidenti et currenti statu praestitae exstiterunt.

7-mo. Scopo tandem eo, ut operarii per Locorum Communitates ad labores requisito numero, et tempore mitterentur, et tam ad laborem per eos peragendum, quam et solvendam eisdem promeritam mercedem, necessarius ordo observaretur, ordinati fuere e singulis Comitatus operarios idmodi praestantibus singuli Commissarii politici, qui conformiter acceptae a Comitatus suis instructioni, in loco laborum, donec hi peragerentur, commorantes, an operarii per Communitates competenti numero et tempore missi fuerint, invigilabant; Protocollumque desuper ducebant, ac restantem operariorum numerum ultro statui faciebant; ad quemvis porro solutae mercedis actum, ut quilibet competentiam suam, juxta assignationem rite recipiat, omnisque confusio antevertatur, praesentes curabant; sicque Comitatus ipsos, quibus utpote periodicas Relationes praestare soliti sunt, de intervenita plena et effectiva laborantium idmodi Contribuentium suorum de tempore in tempus, respectu mercedis contentatione, securos reddebant; ac juxta haec, politicae ordinem inter eosdem laboratores servabant; quive idcirco Diurnis e Cassa Operationali solutis provisi exstiterunt. Denique

8-vo. Omnes Domini Terrestres Sárviziani exercitio in plagis Regulationi obnoxiiis dum in iisdem laboraretur, Juris Epocillationis, et macelli renunciarunt; quo factum est, ut, cum diversi generis potulenta epocillare, carnesque

és egyéb enni-valót eladni, a' munka helyén akár kinek szabad volt, a' dolgozók elegendő bőséghen és oltsó áron az élelemre valót megszerezhettek. Ezen gondoskodás azután azt szülte, hogy a' munkások jöllehet 3-tól 8 ezerig terjedő számmal voltak, még is minden akadály nélkül, és folyvást a' munkához láthattak.

A' munkásokra nézve ilyen rendelkezések tétettvén, minekutánna Ő Császári Királyi Felsége Atyai kegyességéből a' Földes Urak segítségére, és azért, hogy a' gyakorlásnak ezen egyedül való Iskolájában értelmes Vizi-építő-mesterek az Ország javára magoknak tapasztalást szerezhessenek, kegyelmesen megengedni, és egyszer'smind megrendelni méltóztatott: hogy az igazgató Vizmérő és a' munkához kívántató többi Földmérők, a' Só' felemelt árának tárából kiszabott napi bérrel fizetessenek: többé semmi akadály nem volt, hogy a' munkák a' mesterségnek zsinor-mértéke szerint tétethessenek. Azért Tolna Vármegyének a' legalsóbb részétől kezdve folyvást felfelé Veszprém Vármegyéig, 14 esztendő elforgása alatt, olly sikerrel ment előre a' munka, hogy már folyó esztendei aratás után egészen elfogyott, és a' Sárvizi kiszáritásnak dolga tökéletes végét érte.

Illyenképpen készült, Tolna, Fejér és Veszprém Vármegyékben a' száritó tsatorna, a' völgy közepén húzva, — a' viz főből vagy forrásokból a' vizet abba vezető egynehány kisebb ólados ésott víz árkokkal együtt. És mivel az a' kívántt foganatot nem okozhatta volna, ha csak a' Sió és Kapos folyóvizek, mellyek Simontornyánál a' Sárvizében rendetlenül ömlének, meg nem igazítottak volna: ezen tzielből építetett egy másik félre szorító tsatorna, melly az említett Sió és Kapos folyóvizeket Simontornyánál magában vévén, azokat amaz száritó tsatornába 22,000 vont ölnyi útnak elhalladása után önti. Az így épült tsatornáknak hossza öszvessen 92,800 vont ölekre nyúlik, mellyek közül a' főbbek 9-től 5 ölig, a' többi kisebb mellékesek 4-től 3-ig, és kevesek 2 ölnyi közepszerű szélességre terjednek; mélységeik pedig 24-től 9 lábíg mérnek. Végre az említett félre

et reliqua esculenta vendere in loco operationis cuilibet liberum fuerit, operarii et sufficienti quantitate, et pretio moderatissimo victualia sibi comparare potuerint. Provisione tandem hujusmodi facta, id quoque obtentum est, quod Operarii, licet plerumque 3. usque 8. millium numero praesto fuerint, labori sine ullo impedimento vacare, ac hic taliter sine intercapedine continuar potuerint.

Operariis hac ratione provisus, cum Sua Majestate Sacratissima, pro paterna sua benigntate, pro alleviamine Dominorum Terrestrium, et ut in idmodi singulari praxeos Schola solidi Hydrotechnae, in emolumentum Regni formetur, clementer resolvente, dirigens, et saeteri ad operationes has adhibiti Geometrae commensuratis Diurnis e fundo aucti Salis praetii dotati, solutique fuerint; nullum amplius obstaculum aderat, quin labores ad amussim artis peragi potuissent. Idcirco ab infimis in Comitatu Tolnensi partibus incipiendo, continuativo sursum versus usque ad Comitatum Vesprimiensem progressu, per 14 annorum curriculum eo cum successu peragebantur, quod jam anno corrente post messem ex integro terminati, Opusque hoc Regulationis Sárvizianae prorsus consummatum sit.

Hoc modo exsiccatorius Canalis per Comitatus Tolnensem, Albensem et Vesprimiensem in medio vallis ductus, una cum nonnullis ab origine sive scaturiginibus aquas in eum deducentibus minoribus lateralibus Canalibus, efossus paratusque est. Et quia hic debitum effectum producere nequivisset, nisi aquae Fluviorum Sió et Kapos semet ad oppidum Simontornya in Sárvizum sine regula exonerantes cohibitae fuissent: structus est hoc scopo alter derivatorius Canalis, qui praefatas Fluviorum Sió et Kapos aquas ad Simontornya in se receptas in praememorum exsiccatorium Canalem, post emensum 22000. Orgiarum cursum exonerat. Canales hi taliter structi in longitudine universim 92800. currentes Orgias important, quorum capitales a 9. usque 5. Orgias, aliovero minores laterales 4, 3, et pauci 2 Orgias media latitudine sua mensurant; profunditate vero a 24 usque 9 pedes metiuntur. Denique ad prae-

félre szorító tsatorna mellett, ennek erőségére a' völgy felül hosszában 22,000 vont öleket számláló töltés építettett.

Ezen Sárvizi igazításnak munkája vagy is az említett tsatornák építtése azon jól tévő következtést okozta: hogy

a) A' Sár-réte, melly az emberek emlékeztére vízzel elborítva, és így haszontalan lévén, öszvessen 69,805 holdnyt tészén, tökéletesen kiszáráttatott, és mívelhetővé tétetett, úgy hogy a' birtokos Földes Uraknak, a' kik ön szorgalommal határaikban, a' kiszáráttas után megmaradott nád-gyökereket kiírtották, a' reá fordított költségeket, a' szénának, vagy, a' hol szántatik, mindennemű gabonának bőv termésével gazdagon vissza fizeti.

b) Hogy a' fő kiszáritó tsatorna által, azon Vármegyék, mellyeken keresztül vezetett, különösen pedig Veszprém Vármegyének napkeleti része, 20 mértföldnyi távozatra a' Dunával kezesülésben jöven annál könnyebben és hasznossabban kereskedhetnek, mivel ezen tsatornának vize 500 mázsa terhet elbíró hajókat hordozhat; végre

c) Hogy az említett Sárvizi kiszáritó és félre szorító tsatornák elkészülvén, és a' Sió, Kapos vizeinek Simontornyán alól jobb lefolyás szereztettvén, ezen két folyóknak is igazítása nem csak lehetségessé lett, hanem szerentsés foganattal nagy részént elvégeztetett, és a' mi még hátra vagyon, folytatathatik.

Látván, tudniillik, a' Sárvizi kiszáritásnak szerentsés foganattját a' Sió és Kapos vizeitől elborítva lévő földeket bíró Úraságok, azon birtokaikat szint úgy hasznos földekké változtatni óhajtották, 's ezen kívánságokat kijelentették; és e' dolgot tovább szerivel megfontolván, 1821-dik esztendőben, minekutánna az alólírottra a' tárgyban is a' Királyi Biztosság-béli hivatal kegyelmessen bizattatott volna, — hasonló társaságba, mint a' Sárvizi egyesülve, magok között olyan szerződésbe, és hasonló feltételek és kötelezések alatt, valamint a' Sárvizi Földes Urak öszve állottak. Mivel pedig ezen folyók igazítása Veszprém, Fejér, Tolna,

So-

praefatum derivatorium Canalem structus est Agger pro ejus munimine, verus vallem, in extensione in longum 22,000 Orgias numerans-

Operē hoc Regulationis Fluvii Sárviz, sive structura praefatorum Canaliū illud procuratum est beneficū resultatum: quod

a) Plaga Sárviziana ab hominū memoria aquis obiecta adeoque inutilis simul sumptim 69805. jugera efficiens, prorsus jam exsiccata, cultivabilisque reddita, Proprietariis Dominis Terrestribus, qui videlicet propria industria remanentes post exsiccationem in tenutis suis arundinis radices extirparunt, sumptus in eam impensos, laetissimis fœni, et in quantum subaratur, frugum omnis generis procreationibus magno sane cum fœnore rependat.

b) Quod per Capitalem exsiccatorium Canalem eidem adjacentes Comitatus, et Veszprimiensis quidem pars orientalis ad distantiam 20. milliarium, cum Danubio in connexionem positi, commercio eo facilius et commodius vacare possint, quod aquae Canalis hujus navigia cum Onere 500. Centenariorum ferre valeant. Quod denique

c) Praemoratis Sárvizianis exsiccatorio et derivatorio Canalibus paratis, et sic aquis Fluviorum Sió et Kapos ab Oppido Simontornya incipiendo, proniore defluxu procurato, Regulatio etiam duorum horum Fluviorum non tantum suscipi, verum etiam felici cum successu majori in parte jam terminari potuerit, et in quantum adhuc restat, porro continuari possit.

Viso nempe hoc felici Sárvizianae Regulationis successu, Domini quoque Terrestres ad Fluvios Sió et Kapos possessoria aquis horum inundata tenentes, tenuta eadem perinde in utiles fundos convertendi desiderium palam fecerunt; ac re ultro serio perpensa, tandem anno 1821., postquam Infrascripto provincia Commissarii Regii hac quoque in parte obeunda altissime delata haberetur, in similem cum Sárviziana Societatem coalescendo, Compromissum cum iisdem Conditionibus et Obligationibus, sicut Sárviziani Domini Terrestres inter se inivierunt. Cum autem Regulatio Fluviorum horum Comitatus Vesprimiensem, Al-

ben-

Somogy és egy részben Baranya Vármegyét érdekléné, ezen megyéknek küldöttségei ugyan azon eggyességet és szerződést aláírták, és így ezen víz igazítás is még 1821-dik esztendőben kezdetét vette; melly is kívántt előmenetellel folyamotban vagyon, és nagyobb részént vége ment.

Ezeknél tétettek e' következők:

1-ör Mivel a' Simontornyai tizenegy kerekű két malmoknak gáttya az egész völgyet, mellyben az említett Kapos és Sió vizek egyesülve folytak, bészarta és elszorította, a' melly még fent állott, addig azon vizeknek igazításához fogni lehetetlen volt: azért az említett malmok (mellyeket a' nélkül is, a' többi Földes Urakra nézve, károsoknak elesmérni, és elrontatni kellett volna); minthogy a' tulajdonosnak az említett töltésnek fenn tartása miatt inkább kárára mint sem hasznára voltak, az Uradalom önként megegyezvén benne, mindennek előtt elrontatta, és így a' fentírtt töltést megnyitván, a' vizeknek szabad folyás szereztetett. E' meglévén, a' tsatornát megásván, és a' megírtt folyók vizének színe 14 lábnyira leszálván, ezen vízi igazításnak a' többi munkái nagyon könnyebbítettek.

2-ör Hasonlóképpen a' Veszprémi Káptalannak két kerekű Sió-foki malma, a' melly a' Balaton torkában helyeztetett, töltések által úgy is terhes fentartású volt, mivel ezeket a' víz többször elszaggatván sok szomszéd határoknak elöntetését okozta, károsnak találtatott, és elrontatott. E' helyett az Uradalom 2,600 öl távozatra helyeztetett Kiliti malmát még 4 kerékkal megszorítottván, ebből kettős hasznót húz.

3-ör Mivel ezen vízi igazításnak egész és tökéletes elvégezésére 94,000 vont ölnyi hosszú tsatornák ásattatása és készítettése kívántatnék, ezekben ekkoráig olly előmenetellel haladott a' munka, hogy a' Sió folyónak igazítása a' maga tsatornáival együtt már egészen elvégeztetett, a' Kaposi tsatornák is két harmad részben és pedig a' legbajossabb helyeken elkészültek, és csak egy harmada vagyon hátra, a' mi még nem kész.

Ezen

bensem, Tolnensem, Sümeghiensem, et in parte Baranyiensem contingeret, Deputationes e Comitatus his exmissae coalitioni et Compromisso huic aequae subscripserunt; sicque huic quoque Regulationi eodem adhuc anno 1821. manus admota exstitit, quae hucadusque optatissimo cum successu decurrit, jamque majori in parte terminata est.

Ad hanc superata sunt sequentia:

1-mo. Cum ad duas Molas Simontornyenses undecim rotarum agger totam vallem per quam duo praefati, jam conjuncti Fluvii Kapos et Sió decurrebant, claudens et obstruens erectus praeexstiterit, quo stante Regulatio eorundem Fluviorum suscipi minime potuisset: Molae praeviae, (quae alioquin reliquis Dominis Terrestribus praejudiciosae, qua noxiae declarari et cassari debuissent,) cum Dominio etiam per conservationem dicti aggeris plus detrimento, quam emolumento fuerint, sponte consentiente eodem Dominio, primum et ante omnia cassatae, sicque praefato aggere aperto, aquis liber efluxus procuratus habetur. Quo facto, et Canali effosso, superficie aquarum dictorum Fluviorum ad 14 pedes dehiscente, alias regulationis Operationes comode jam instituere licebat.

2-do. Mola quoque Capituli Veszprimiensis in Sió-Fok duarum rotarum, aggeribus in ipso efluxu lacus Balaton structis aegre satis conservata, cum saepius perruptis aggeribus his multarum vicinorum Terrenorum inundationum causa fuerit, pro nociva declarata, anihilata habetur; in cujus locum Dominium aliam molam in Kiliti ad distantiam 2600. Orgiarum positam, 4 adhuc rotis adaugendo, duplicatum ex hac emolumentum trahit.

3-tio. Cum ad Regulationem hanc debite et ex toto perficiendam, Canales in extensione 94000. Orgiarum fodiendi et parandi requirerentur, in his hucadusque eo cum profectu laboratum est, ut regulatione Fluvii Sió cum suis Canalibus ex toto jam definita existente, Kaposiani quoque Canales ad duas fere tertias, et quidem per loca, quae fuerunt maxime impedita, paratus sit, nonnisi hujus tertia circiter pars paranda adhuc restet.

Ho-

Ezen munkáknak és költségeknek is gyümölcsei e' következendők:

a) Hogy az éppen ezen vizektől előntetett 86,000 holdra terjedő birtokok már részént művelhetőkké lettek, részént folytattván a' munkát avvá fognak tétetődni, jelessen a' Sió vizének a' Kapossal való össze folyása körül, a' hol még három esztendő előtt tavak és mocsárok voltak, már most gyönyörű réteket lehet látni, mellyeket az idén is háromszor kaszálhattak.

b) Hogy az előhozott Sió-foki malom' elrontásával a' Sió vizének színe a' Balaton torkánál leszállítatván, e' tónak színe is 3 lábnyit és 3 hüvelykit apadt meg egész kiterjedésében; a' honnan az következett, hogy a' Balaton vize magát a' medribe vissza húzván, azon szélei, mellyek az előtt nagy kiterjedésben vízbe voltak, mostan attól szabadok, és így itt is vídám kaszálló rétek és legellők támadtak.

c) Hogy a' szomszéd Vármegyék, jelessen pedig Somogy Vármegye 25 mértföldnyi távozatra, a' Dunával kereskedésbéli kezesülést nyertek, úgy, hogy a' már kész, és ezután készítettő tsatornákon 100 és 200 mázsa terhet hordozó hajókkal kereskedhetnek Simontornyáig, alább pedig a' Sárközi fő tsatornán nagyobb hajókkal is, mellyek 500-tól 1000 mázsaig nyomóterhet hordhatnak.

Továbbá ezen vízi igazításoknak kaptsában, ugyan ezen Királyi Biztosság vezérlése alatt, Tolna Vármegye, a' ki a' Dunai kiöntések által, Paks Mező Városától Báltáig vagy 11 mértföldnyi távozatra, többször egész határoknak elpusztítását, és azokban minden termésnek elenyészését szomorúan tapasztalni kéntelen volt, hogy ezen rosszaknak eleit vegye, 32,000 vont ölnyi hosszú és roppant erősgű töltést kezdett építeni, az árvizeknek eltartóztatására, és már annyira vitte, hogy annak csak egy harmada vagy hátra építeni való.

Ezen munkával, mivel a' fentírtt Dunai áradások pusztításának ez előtt 180,000 hold, leginkább jobbágyi föld volt kitéve, ez jövő-

Horum quoque laborum, et impensarum fructus sunt sequentes:

a) Quod Tenuta Fluviorum horum aquis inundata ad 86000. jugera semet extendentia cultivabilia partim jam reddita, partim continuatis operationibus adhuc reddenda sint, et signanter in confluxu Fluvii Sió cum Fluvio Kapos, ubi ante triennium adhuc paludes et stagna erant, jam nunc prata amoenissima, quae hoc anno ter falcari potuerunt, oculis lustranda semet exhibeant.

b) Quod per praeallatam Molae Sió-fokiensis Cassationem, superficie Fluvii Sió ad ipsam lacus Balaton exostiationem depressa, ipse Lacus hic ad tres pedes et pollices itidem tres in tota superficie sua dehiscuerit: unde secutum est, quod sic aquis Balatonis ad ejusdem cavitatem semet magis recipientibus, lit-tora ejus in magna extensione paludibus obsita, aquis liberata, perinde nunc falcastra et laeta pascua constituent.

c) Quod advicinati Comitatus, et Sümeghiensis quidem ad distantiam in circa 25 milliarium, cum Danubio, respectu Commercii communicationem consecuti sint ita, ut per paratos et parandos adhuc Canales quaestus ope navigiorum 100 et 200 Centenariis ferendis parium, usque 'Simontornyam, inde vero per capitalem Sárvizianum Canalem ope majorum 500 usque 1000 Centenariorum capacium navium institui valeat.

Porro in nexu Regulationum harum, sub moderatione Commissionis hujus Regiae, Comitatus Tolnensis, qui per Danubiaes exundationes ab Oppido Paks usque Oppidum Báltá, ad distantiam itaque 11 Milliarium saepius integra Terrena devastari, omnemque procreationem earundem exinaniri hactenus tristis experiri cogebatur, malis his modum positurus, magnae molis 32000. Orgias longum aggerem, exundationes idmodi repressurum struere coepit, eoque jam perduxit, ut nonnisi una tertialitas, ejusdem paranda adhuc restet.

Opere hoc, cum praefatis Danubii exundationibus 180000. jugerorum Tenuta, potissimum Urbarialia, devastationibus exposita fuerint,

vendőre ezen károktól megszabadúl, és már valóban közel 100,000 holdnyi meg is szabadult.

Mind ezen Királyi Bíztoasságbeli munkákat, és azoknak fogamatját egybe vévén, kitet-szik, hogy azoknak végbe vitelére vezető 186,800 vont ölnyi tsatornákat, és 54,000 vont ölnyi hosszaságú töltéseket építtetni kellett, melyek a' fent említett hátra lévő tsekély részen kívül, el is készítették; a' mi által több mint 335,805 holdnyi motsáros föld, avagy áradások alá vet-tetett táj, melly eddig vagy igen kevés, vagy éppen semmi hasznót nem hajtott, mostan a' legtermékenyebb földekre változtatott, még pe-dig úgy, hogy némelly Földes Urak, a' kik tudniillik, az illy formán megszabadult földet felszántották és bévetették, egy szem magról 20-tól 40-ig nyertek ezen esztendőben, a' töb-bek között egy Fejérvári Polgár, a' ki $6\frac{1}{2}$ hold bozóttyának kiszárittásáért 14 esztendő alatt öszvessen 102 frtot fizetett Váltó Tzédulában, az idén azt legelőször kaszáván, a' rajta ter-mett szénát 140 frtokon ugyan Váltó Tzédulá-ban adta el.

A' fent megírtt foglalatosságai mellett ezen Királyi Bíztoasságra volt még a' legfelsőbb helyről bízva, a' Duna folyásának megigazít-tása is Pest, Tolna, Baranya és Bács Várme-gyékben; melly a' nagy görbülései által mind a' ljég járást tartóztattván, mind a' szomszéd-ságokat elöntvén, mind a' hajókázást akadá-lyoztattván, igen káros következtéseket oko-zott. Ezen rosznak elhárítására tehát 1820-dik és 1821-dik esztendőben, a' mondott Dunai görbületek általvágattattak, és ez által a' Du-nának egyenes folyás szereztettvén, mint a' ha-jókázás megkönnyebbített, mind a' kártéte-lek eltávoztattak. Jelessen pedig:

rint, haec a' damnis hujusmodi liberabuntur, jamqae effective circiter 100000. jugera libera-ta sunt.

Omnibus proinde praemissis Commissi-onalibus operationibus, earumque effectibus si-mul sumptis, patet, ad eas fini mancipandas, Canales, ad longitudinem 186800. Orgiarum, et aggeres in longitudine 54000. Orgiarum pa-rari debuisse, ac usque ad praememoratam restantem exiguam partem effective paratos esse; per idque plus quam 335805. jugera ter-rae paludosa aut inundationibus obnoxia, huc-dumque aut non, aut parum usuabilia, in fruc-tuosissima latifundia transformata haberi, ita qui-dem, ut nonnulli Domini Terrestres, qui vide-licet taliter salvatos fundos subarari, et insemi-nari, fecerunt, pro uno grano viginti, usque quadraginta hoc anno receperint, imo inter caeteros unus e Civibus Albaregalensibus, qui pro exsiccatione $6\frac{1}{2}$ jugerorum arundineti sui, per 14 annos in summa 102. flnos. VV. solvit, hoc anno prima vice falcando, foenum ibi pro-creatum 140 florenis vendiderit.

Penes praespecificatas' functiones Com-missio haec Regia habuit sibi insuper altissime delatam provinciam, Danubium in Comitatus Pesthiensi. Tolnensi, Baranyiensi, et Bacsien-si, magnis suis flexuris, tum per impediri so-litum glaciei decursum, tum per vicinitatum inundationes, tum per causata Navigationi obstacula, summopere noxias sequelas produ-centem regulandi. Ad mala haec removenda proinde factae sunt Annis 1820. et 1821. idmo-di Serpentinorum Transectiones, per quas cur-sus Danubio magis rectilineus procuratus, na-vigationi succursum, et damnis praevis obvi-atum est. Signanter autem:

	Görbületek	átalvágások
	hossza ölekben	
a) Mohácsnál egy Duna görbület - - - - -	9,000	
megrövidítettett egy átmettzéssel - - - - -		1,000
b) Bajánál és Báltánál szinte egy görbület - -	3,000	
megrövidítettett egy általvágással - - - - -		600
c) Ugyan ott ismét más görbülés - - - - -	5,000	
rövidebb lett egy általmettzéssel - - - - -		350
d) Ugyan ott a' harmadik görbület - - - - -	4,000	
általásattatván lett belőle átmettzés - - - - -		1,400
Ezen munka tehát a' hajókázásnak azon hasznót okozta, hogy - - - - -	21,000	
öll hosszú Dunai görbületek helyett, - - - - -		3,350
öll hosszú új Dunán járhatnak a' Hajók.		

Mert a' fellebb megjegyzett 1,400 öll hosszú átmettzésen kívül, a' mellyben még dolgoznak, 's azért nem hajókázható, a' többiekben a' legjobb sikerrel úgy folyik a' víz, hogy a' legnagyobb terhet viselő hajók azokon járnak.

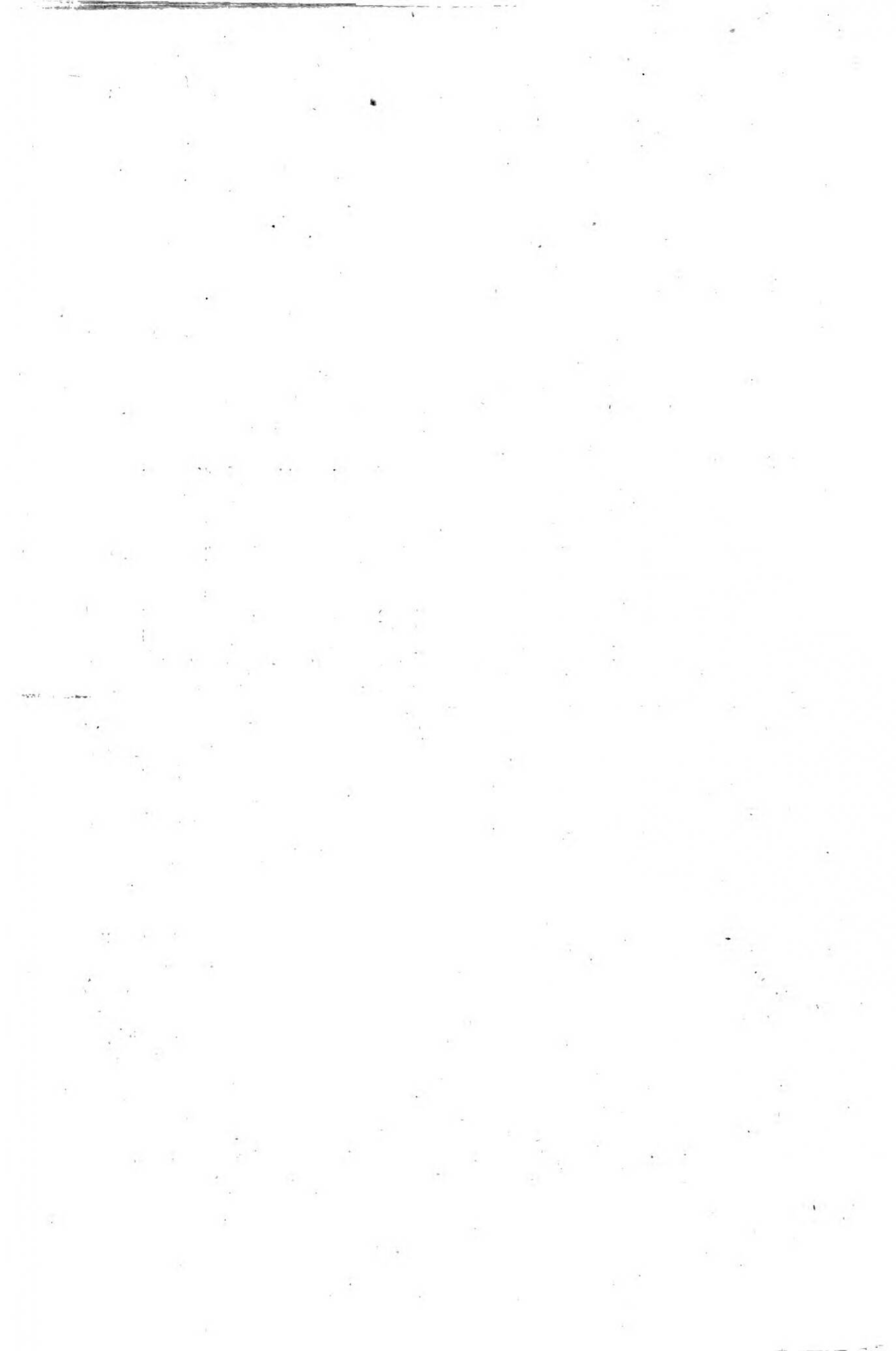
Ezek tehát azok, mellyek ezen vízi építő Királyi Biztosság kormányozása alatt, és rendelkezése mellett, Beszédes József igazgató Vizmérő által, a' közelébb múlt 14 esztendőök elforgása alatt az Országnak megírt alsóbb részeiben Felséges Királyi rendelés mellett, elintéztettek, és végre hajtattak. Költ Pósonban 12-dik Novemberben 1825.

	Serpentinorum	transectionum.
	longitudo orgiar.	
a) Ad Mohács flexura Danubii Orgiarum - - -	9,000	
per factam transectionem reducta est ad Orgias -		1,000
b) Ad Bajam et Báltam curvatura Orgiar. - - -	3,000	
transectione facta reducta habetur ad Org. - -		600
c) Ibidem alia curvatura Orgiar. - - - - -	5,000	
aeque idmodi transectione reducta ad Org. - -		350
d) Ibidem tertia curvatura Orgiar. - - - - -	4,000	
transectionis ope restricta est ad Org. - - - -		1,400
Per cujusmodi operationes id navigationi commodi accessit, quod in locum curvaturarum - - - - -	21,000	
Orgias efficientium, breviori Orgiarum - - - - -		3,350
via institui mox possit.		

Cum enim in unica solum praedenotata 1,400 Orgiarum transectione, in qua adhuc laboratur, navigatio nondum institui potuerit, in reliquis jam cum optimo successu decurrit ita, ut gravissimo onere onustae naves per eas commodissime vehantur.

Haec sunt igitur, quae Regiae hujus Hydrotechnicae commissionis moderatione et dispositionibus mediantibus, per dirigentem Hydraulicum Josephum Beszédes, intra decursum proxime evolutorum quatuordecim annorum, in praeattactis partibus Regni inferioribus, ex altissima ordinatione Regia gesta et superata habentur. — Signatum Pósonii Die 12. Novembris 1825.

Comes Franciscus Zichy m. p.
Comissarius Regius.

ÖSTERREICHISCHE
NATIONALBIBLIOTHEK

ÖNB

+Z137178308

